

Prästernas och kyrkomusikernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning.

Samtal vid Första allmänna svenska kyrkosångshögtiden i Linköping
den 17 okt. 1927.

Inledningsföredragen.

I.

Det är icke underligt, att frågan om prästernas och kyrkomusikernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning i våra dagar blivit en i hög grad brännande fråga. Orsaken är framför allt den, att vi f. n. leva i en tid av liturgisk och kyrkomusikalisk förnyelse, i en omdaningsperiod sådan som knappast någon förut inom den evangeliska kristenhetens historia. När man står mitt uppe i arbetet och närmast fäster sig vid en detalj här eller en detalj där, ser man måhända icke så klart, hur genomgripande och omfattande den förvandling är, som håller på att ske. Men gör man sig blott reda för vad som faktiskt skett på liturgins och kyrkomusikens områden under — låt mig säga — de senaste tre decennierna, skall man icke kunna undgå att iakttaga de stora mått, som omdanings- och förnyelsearbetet verkligen äger. Det är givet, att en sådan situation skall ställa stora krav på prästernas och kyrkomusikernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning.

1. *Kyrkomusikerna.*

En inledande anmärkning. Frågan om kyrkomusikernas utbildning sammanhänger på det närmaste med frågan om deras avlöning. Det är nästan pinsamt att tala om utbildningen, så länge som lönefrågan befinner sig i ett så otillfredsställande läge, som den för närva-

rande gör. Kyrkomusikernas avlöning är i otaliga fall otillfredsställande, i flera fall skandalös. En förutsättning för trivsel och arbetsglädje är, att denna sak snarast blir ordnad till det bättre. Jag beundrar den livaktighet och det stora intresse, som — trots de dåliga ekonomiska förhållandena — visar sig på många håll inom kyrkomusikerkåren.

Det kyrkomusikaliska examensväsendet är kaotiskt och i behov av en grundlig omläggning. Examensordningen är en enda stor oordning. Här krävas fastare former och skärpt kontroll. Det är blott alltför väl förklarligt, att man med förkärlek skall söka sig hän till sådana examensställen, där höga betyg kunna vinnas för gott pris. Den bestående »ordningen» gör det omöjligt att ens tillnärmelsevis nå fram till ett rättvist bedömande av de avlagda examinas faktiska värde. Det är ingen tillfällighet, att förslag och val av kyrkomusiker ständigt bliva överklagade. Den djupaste anledningen till oefterrättlighetstillståndet är, att varje förutsättning för ett något så när rättvist bedömande saknas.

Musikaliska akademins nyligen avgivna förslag¹ till förändring av examensväsendet betecknar ett stort steg framåt. Det är nödvändigt, att det — såsom här föreslås — införes tvenne olika slags examina, en högre och en lägre. Försåvitt som

¹ Jfr min artikel i denna Tidskrift, årg. 1927, sid. 33 f.

det fortfarande skall finnas möjlighet att avlägga kyrkomusikexamen (den lägre) runt om i stiftet, måste det sägas vara väl befogat, att Musikaliska akademien får utöva en sådan kontroll, som den i sitt förslag proponerar. Om den närvarande ordningen i denna förbättrade form skall bestå, tillåter jag mig att framföra tvenne önskemål. Dels synes det mig högeligen önskvärdt, att examensställena icke bleve för många. Det är alls icke nödvändigt, att alla stiftsstäder skola vara examensplatser. Detta vore en alldeles för tung apparat och f. ö. skäligen onödigt — eftersom det visat sig, att de som vilja avlägga kyrkomusikexamina, mycket väl kunna förflytta sig. Dels vill jag starkt understryka vikten av att inga andra utses till examinators än sådana, som på ett *allsidigt* sätt dokumenterat sig såsom verkligt framstående kyrkomusiker.

I en punkt har jag en från Musikaliska akademien avvikande mening. Förslaget tänker sig, att högre organistexamen skulle krävas för befattningar i stad med mer än 3,000 och i landsförsamling med mer än 5,000 invånare. Detta förefaller mig vara en alltför mekanisk gränsreglering. Jag vill förorda, att man härvidlag också tar hänsyn till lönevillkoren. På detta sätt skulle man möjligen stimulera församlingarna till att bereda sina kyrkomusiker bättre löner. Man kan lyckligtvis mycket väl tänka sig, att det också skulle kunna finnas mindre församlingar med så stort intresse för kyrkomusik, att de skulle vara beredda att offra något mera för att få en högre kvalificerad kyrkomusiker.

Jag har emellertid svårt att betrakta även Musikaliska akademins förslag annat än som ett provisorium. Det förefaller mig, som skulle

det vara nödvändigt, att vi inriktade oss på åstadkommandet av en ännu mera effektiv organisation. Framför allt ligger det vikt på att icke blott examensväsendet utan också själva undervisningen ordnas och göres effektiv. Skulle det icke vara möjligt att så småningom ersätta alla de många examensställen runt om i stiftet med tre eller högst fyra kyrkomusikaliska institut, vid vilka kyrkomusiker skulle kunna få vederbörligen kvalificerad undervisning samt avlägga den lägre kyrkomusikexamen? Det skulle här icke vara fråga om några ekonomiskt alltför oöverkomliga ting. Men vinsten skulle helt säkert vara mycket stor. Dessa kyrkomusikskolor skulle då givetvis förläggas till sådana platser, där kyrkomusiken blomstrade eller åtminstone hade möjlighet att leva ett rikt liv. Den musikaliskt lämpliga atmosfären har här givetvis utomordentlig betydelse. De som utbildas till kyrkomusiker, måste få tillfälle att lyssna till gedigen och värdig kyrkomusik.

Vad så kyrkomusikernas utbildning beträffar — jag tänker här på den påtänkta lägre examen — måste huvudvikten helt naturligt läggas på orgelspelning och kyrkosång. Därjämte vill jag framhäva nödvändigheten av att vederbörligt förvärvar några grundläggande insikter i liturgik.

Uppenbarligen kan det icke läggas precis samma vikt vid alla de ämnen, som ingå i en organistexamen. Det är förträffligt, om en organist kan spela piano väl. Men han är till för att spela orgel. Detta måste vara A och O i utbildningen, det egentliga huvudämnet. Det gäller framför allt att kunna spela koralerna så, att det kan bli till god ledning för församlingssången, att spela dem i den rätta takten, med

den rätta stilkänslan, så att man redan av orgelns toner förnimmer, var i kyrkoåret man befinner sig. Jag kan här icke gå i detalj. Preludier kan man spela efter preludiesamlingar — om man så vill och behöver. Men under alla omständigheter måste man lära sig moduleraså, att modulationerna bliva kyrkligt stilfulla, icke uttänjda och tröttande.

Apropos orgelspelning som huvudämne kunde man ifrågasätta, huruvida det icke kunde vara lämpligt att vid förslags uppsättande låta betyget i detta ämne gälla med dubbel valör.

Att kyrkosång måste betraktas såsom ett huvudämne för alla dem som skola tjänstgöra icke bara som organister utan också som kantorer, ligger i öppen dag. Här vill jag endast understryka nödvändigheten av att kyrkomusikerna få en utbildning, som gör dem skickade att tjänstgöra också såsom körledare. Med det ökade intresse för körsången, som kännetecknar vår tid, är detta dubbelt nödvändigt.

Såsom redan antytts, vill jag med allt eftertryck framhålla icke önskvärdheten men nödvändigheten av studier i liturgik. Det är absolut nödvändigt, att detta ämne får sin fasta plats på examensschemat icke bara i den högre utan också i den lägre examen. Utan någon insikt i detta ämne kommer kyrkomusikern aldrig att känna sig riktigt hemma i sitt yrke. Studier på detta område ge den nödiga bakgrunden för arbetet. Det är icke tillräckligt att kunna redogöra för ordningen i gudstjänsten: man måste vara förtrogen med gudstjänstordningen och äga en åtminstone elementär kännedom om det kristna gudstjänstlivet och dess rika skatter. Saken behöver knappast utförligare motiveras. Den talar för sig själv. Det

är ett oeftergivligt krav, att detta ämne blir fast examensämne. Nödiga läroböcker måste givas: en historisk översikt med tonvikten förlagd på den svenska gudstjänstordningen. Komma de kyrkomusikaliska instituten tillstånd, måste undervisning i detta ämne lämnas av därtill kvalificerad person.

2. Prästerna.

Lyckligtvis har under senare tid en förbättring inträtt i fråga om prästernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning. Det gives numera vid våra universitet undervisning såväl i liturgisk sång som i liturgisk läsning. Det gäller här att bygga vidare på den lagda grunden.

Vad då först den liturgiska sången beträffar har erfarenheten visat, att den tid som står tillbuds för utbildningen är väl knapp. Det är icke någon lätt sak att på några veckotimmar giva tillräcklig ledning, när det hela är inskränkt till en termins »praktiska övningar». Och ännu mycket värre blir det med den närvarande rekordartade tillströmningen av teologie studerande. Det gäller ju både behandling av rösten, röstkultur, och uppfostran till liturgisk kultur, liturgisk stilkänsla och smak. Särskilt detta sistnämnda har grundläggande och grundväsentlig betydelse. Det gäller att vinna klar blick för mässmusikens egenartade stil — jag skulle vilja säga: att få denna stil i blodet. Om man betänker, hur man försyndat sig mot den liturgiska stilen och hur starkt ännu dekadentidens vanvård av altarsången och den traditionella benägenheten att förvandla denna sång till en slags studentsångslyrik inverka än i dag, så är det tydligt, att det verkligen behövs åtskillig tid för undervisningen i liturgisk sång vid våra universitet. Men å andra

sidan är det utomordentligt svårt att finna denna tid. De praktiska övningarna äro redan nu hårt belastade och värre blir det, när skolorna växa så starkt, som nu är fallet. En utväg, som man kunde tänka på, vore att undervisningen så anordnades, att det bereddades möjlighet för de teologie studerande att redan på ett tidigare stadium deltaga i dessa övningar.

Jag tillåter mig att framlägga också ett annat förslag. Domkyrkorna i våra universitetsstäder skulle här kunna giva en utomordentlig hjälp. Stifts kyrkorna öfverhuvud måste mer än som hittills skett besinna sitt ansvar att gå i spetsen, när det gäller gudstjänstlivets utgestaltning. Men detta gäller alldeles särskilt om universitetsstädernas domkyrkor. På många andra håll, såsom t. ex. i England, mötas de teologie studerande av ett rikt dagligt gudstjänstliv, vilket omramar studierna. Det vore icke ur vägen, om vi här i Sverige kunde få *någon slags* motsvarighet härtill — i former, som för oss vore lämpliga och naturliga. Här kunde universitetsstädernas domkyrkor rycka in — och de borde göra det. I dessa domkyrkor borde det finnas ett rikt och rent utgestaltat gudstjänstliv, som kunde vara av förebildlig natur och där möjlighet gäves för de teologie studerande till en fortgående liturgisk uppfostran under hela studietiden. Jag tänker nu icke närmast på de ordinarie högmässogudstjänsterna utan framför allt på de s. k. bigudstjänsterna. Skulle det vara otänkbart, att det här ordnades mera regelbundet återkommande morgon- och aftongudstjänster, delvis av rent liturgisk karaktär, och att därvid de teologie studerande skulle kunna medverka vid responsorierna? En dylik möjlighet till aktivt deltagande under

studietiden skulle kanske mera än något annat uppfostra både till liturgisk smak och stilkänsla och till insikt om de djupa religiösa värden, som ligga inneslutna i gudstjänstens liturgiska sida.

Säkert är, att också den liturgiska läsningen behöver omsorgsfullare vård, än den nu i allmänhet har. Undervisningen på detta område är otillräcklig och lämnar mycket öfverigt att önska. Svårigheten ligger härvid framför allt i att finna en lämplig ledare för övningarna. Vederbörande måste både vara hemmastadd i röstkultur och äga ett osvikligt sinne för altarläsningens karaktär. De blivande prästerna behöva mer än väl hjälp i båda dessa hänseenden. Det är utomordentligt viktigt, att de lära sig att använda rösten väl, så att den icke slites ut i förtid. Men det är icke mindre viktigt, att den som här skall giva handledning, har ett osvikligt sinne för altarläsningens karaktär, sinne för den värdiga föredragning, vilken skyr allt deklamatoriskt effektsökeri som pesten och vilken låter personen träda tillbaka, så att all uppmärksamhet drages icke till liturgen utan till innehållet i gudsordet och bönerna.

Mycket kunde vara att tillägga om detta ämne: prästernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning. Jag gör emellertid blott ännu ett par randanmärkningar. Önskvärt vore, att alla präster åtminstone nödortfött kunde spela en koral. Detta skulle vid många tillfällen vara dem till oskattbar hjälp. I varje fall borde undervisning i koralspel erbjudas de teologie studerande. Ännu en sak: psalmvalet för gudstjänsterna är en högeligen viktig sak. Man kan knappast lägga ned för mycken omsorg härpå. Men för att kunna välja psalmer rätt fördras också att vara åtminstone i nå-

gon mån förtrogen med melodierna. Man får t. ex. icke vid de stora högtiderna — och icke annars heller förresten — välja psalmer, som församlingen absolut icke kan sjunga. Psalmsången får icke bli en död punkt i gudstjänsten. Det är icke nog, att texten är god — melodien måste också vara god eller åtminstone fullt acceptabel. Men därför att man tar sig till vara för omöjliga eller underhaltiga melodier, behöver man alls icke gå till den motsatta ytterligheten: att endast inskränka sig till ett mycket begränsat antal melodier. Här är f. ö. ett område för god samverkan mellan präst och kyrkomusiker.

3. Några slutord.

Här har talats något om prästernas och kyrkomusikernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning. Men ingen utbildning är slut vid examens avläggande — allra minst denna. På det fortsatta intresserade arbetet hänger allt.

Låt mig här peka på den stimulerande insats, som göres av kyrkomusikaliska högtidsdagar sådana som dessa i Linköping eller av liturgisk-musikaliska kurser, sådana som förekommit på olika håll i vårt land. Över huvud taget är det av vikt, att det kyrkomusikaliska intresset får taga sig uttryck i kyrkomusikaliska högtider av större eller mindre omfattning. Jag pekar också på vikten av att vi äga ett tidskriftsorgan för behandlingen av dessa frågor, sådant som vi på sista tiden fått i Tidskrift för Kyrkomu-

sik och Svenskt Gudstjänstliv. Vi behövde också en rikare populär litteratur i liturgiska och kyrkomusikaliska ämnen: om psalmbok, koraler, högmässa, nattvard, kyrkorummet, kyrkoåret o. s. v. Jag sade med avsikt populär: ty det gäller framför allt, att intresset för dessa ting icke begränsas till präster och kyrkomusiker utan att det griper tag i församlingarna. Det är ju församlingarna, som präster och kyrkomusiker vilja tjäna med sitt gemensamma arbete.

Må vi alltså arbeta samman. Det är en glädje att få arbeta för gudstjänstlivets höjande genom liturgisk och kyrkomusikalisk förnyelse. Det är något, som i dessa tider vill växa fram — på den gamla svenska grunden. Vi ha verkligen en god grund att bygga på, rika skatter att tillvarataga, en tradition, vilken är väl så förnämlig som någon annan evangelisk kyrkas. Det som nu håller på att ske ibland oss är icke, att vi från olika håll plocka in ett eller annat, så att det tilläventyrs skulle bli en nog så mosaikartad blandning. Vi kunna väl lära också från andra håll, och vi vilja det. Motsatsen vore dumdryg självförhåvelse. Men det som vi framför allt vilja — det är: svenskt evangeliskt gudstjänstliv. Och det som är i färd med att ske — det är, att vi hålla på att komma bort från all vanvårdnad om vårt arv och eget: vi hålla på att finna oss själva såsom svensk evangelisk gudstjänstförrande församling.

Gustaf Aulén.

II.

För några år sedan bevistade jag en högmässa i en liten landskyrka i mellersta Sverige. Det var en söndag mitt i högsommaren, och me-

nigheten bestod till största delen av bygdens s. k. sommargäster. Gudstjänsten var i all sin enkelhet rik på uppbyggelse, och man märkte,

att både prästen och kyrkomusikern väl förberedda gått till sina uppgifter. Varken den ene eller den andre hade några större »utförsgåvor», men viljan att med »de pund som Herren förlänt» tjäna i helgedomen var omisskännlig. Efter gudstjänsten sammanträffade jag på kyrkbacken med en av sommargästerna, en dam, som »studerat musik» och som under gudstjänsten tydligt haft sin uppmärksamhet mest riktad på de musikaliska momenten i densamma. »Är det inte skandalöst», sade hon, »att organisten är så okunnig? Han gjorde ju en kvint i preludiet till predikstolsversen.» Jag, som tyckte, att organisten skött sig ganska bra, gick ej närmare in på hennes fråga utan ställde en motfråga till henne: »Vet Ni, huru mycket organisten har i lön för att han söndag efter söndag är ut och år in sitter här och sjunger och spelar för församlingen? Jo, 300: — kr. om året.» Och jag fortsatte: »Är inte den skandalen, att församlingen så uselt avlönar sin organist, större än den, att organisten gör en kvint i ett preludium?» Det måste nu damen tillstå.

Jag har berättat denna lilla historia för att poängtera, hur intimt frågan om kyrkomusikernas utbildning hör samman med deras lönefråga. Och det vilja vi först som sist säga, att på samma gång, som det blir stadgat, att kyrkomusikernas kompetens skall höjas och därmed tiden för utbildningen ökas, måste också frågan om kyrkomusikerkårens ekonomiska ställning lösas. Detta kan låta krasst, men det är nu en gång så, att musikerna och icke minst kyrkomusikerna i alla tider i rättsligt och ekonomiskt hänseende haft en missgynnad ställning, varför kravet på en ändring härutinnan måste med allt större skärpa framhållas.

Vad nu *kyrkomusikerutbildningen* i vårt land beträffar, är en genomgripande reform enligt min mening ej endast önskvärd utan helt enkelt absolut nödvändig, särskilt vad det stora flertalet befattningshavare angår. Det är ofattbart, att det av oss alla kända lät-gå-systemet i fråga om de s. k. *stiftsexamina* så länge tolererats och alltförtolereras. Vi fälla ingen generell dom. Med glädje skall erkännas, att flera av de examinatorer, som vi nu syfta på, strävat efter att hålla kvaliteten på examina uppe. Men de ansvarslösa antal har varit stort, och deras verksamhet har haft till följd, att förtroendet för landsortsexaminationen förverkats. Det är nu ej längre någon, som jämställer en examen, avlagd för s. k. stiftsexaminator, med motsvarande examen, avlagd vid K. Musikkonservatorium. Visserligen äro kurserna desamma — men oftast endast på papperet.

Musikaliska Akademiens förslag till omorganisation av kyrkomusikerutbildningen är, synes det mig, i stort sett sådant, att det bör hälsas med tillfredsställelse av alla kyrkomusiker och kyrkomusikvänner. Det mest betydelsefulla i förslaget är enl. min mening omläggningen av landsortsexaminationen. När, som enligt förslaget blir fallet, kontrollen lägges direkt under Akademien, kommer med största sannolikhet det oeffterättlighetstillstånd, som vidlåder det nuvarande systemet, att helt försvinna. Ett bland reformivrarna på detta område länge närt önskemål blir då också förverkligat.

Jag delar till fullo prof. Auléns åsikt, att de platser, där den s. k. lägre examen skulle kunna avläggas, ej må bli för många. Jag skulle för min del vilja sätta i fråga den största begränsning av antalet examinationsställen. Särskilt om svårighet att anställa lämpliga lä-

rare-examinatorer yppar sig. Ty när det kommer så långt, att examinators skola utses, vilka självfallet också måste vara *lärare*, bör naturligtvis *lämplighetssynpunkten* framför allt vara utslagsgivande. Hellre då färre, synnerligen väl kvalificerade lärare-examinatorer än flera goda eller mindre goda.

Man får antaga, att den som Akademien utser att examinera, också skall äga kompetens att undervisa i de ämnen, som ingå i examen, och att han skall vara i tillfälle att själv eller eventuellt med biträde av underlärare meddela undervisning åt dem som önska sådan. Det är att förmoda, att också den nödiga kontrollen över undervisningen skall handhas av Akademien. I själva verket bleve det sålunda just sådana organist- och kantorskolor, som prof. Aulén önskar.

Ett oundgängligt villkor för att denna nya utbildningsinstitution skall kunna fylla sin uppgift är, att statsunderstöd i någon form erhålles, så att examinationen och kursen, som föregår densamma, bliva avgiftsfria. Det skulle ju vara i hög grad orättvist, om den lägre examen vore förenad med kostnader, då den högre examen, den som meddelades vid K. Musikkonservatorium, vore avgiftsfri.

Från auktoritativt håll har jag sport, att inom Akademien just nu den frågan är under utredning, huruvida det vore lämpligt och möjligt att vid folkskolelärareseminarier under sommarferierna anordna kurser, som förberedde till den lägre examen. Att Akademien ägnar även denna sida av frågan sitt intresse, kan alltså ställas utom allt tvivel.

Vad förslaget till ändrade bestämmelser rörande *kyrkomusikerutbildningen vid K. Musikkonservatorium* beträffar, är i stort sett intet annat än gott att säga därom. Särskilt

glädjande är det skärpta kravet i fråga om fordringarna för kantors-examen. Det är i själva verket en helt ny examen, som här föreslås. Ty i stället för att fordringarna för den nuvarande kyrkosångarexamen praktiskt taget inskränka sig till att kunna sjunga en koral och en kyrklig aria, krävas här studier, förutom i sång, i piano, harmonilära, musikkärlära, talteknik, deklamation, liturgik, musikens historia och estetik samt i spelning på harmonium.

Organistutbildningen vid K. Musikkonservatorium har ju alltid stått på en hög nivå. I detta sammanhang kan jag ej underlåta att peka på den ofantligt stora betydelse, vår av Gustaf den tredje stiftade Kungl. Musikaliska Akademi haft och har för tonkonsten i vårt land, ej minst den kyrkliga. Vi behöva endast göra en jämförelse med länder, som sakna ett dylikt fast centrum för sitt musikliv, för att fullt få klart för oss, vad vi äga i denna ärevördiga institution. Att nu också kantorsutbildningen vid Konservatorium får sin välbehöfliga reform, är ägnat att hälsas med stor glädje, särskilt med tanke på den betydelse, som denna reform bör kunna få för de församlingar i Stockholm och i en del andra städer, där särskild kantorstjänst är inrättad.

I fråga om de ämnen, som enligt förslaget skola ingå i kantorsexamen, såväl den högre som den lägre (den lägre organistexamen), har jag endast ett enda önskemål: att också ämnet *körsång och kördirigering* måtte införas.

Intresset för blandad körsång har ju under de senaste åren stegrats i en oanad grad. Det kommer väl ej att dröja länge, förrän i alla Sveriges församlingar finnas en eller flera körsammanslutningar. Och i regeln är det ju kantorn i församlingen, som får taga hand om ledningen av

kören. Det synes mig därför vara av vikt, att kantorn får en så god utbildning som möjligt även i fråga om att fostra det körmaterial, som ställes till hans förfogande. Att det föreligger ett verkligt behov i detta avseende, därom synas de allt oftare anordnade dirigentkurserna tydligt vittna. Det är dock härvidlag ej nog med att kantorn får en allmän-musikalisk utbildning. Den blir så att säga grundvalen. Men härjämte fordras för den, som med utsikt till framgång skall bedriva körverksamhet, verkliga kunskaper av didaktisk-pedagogisk art, även om han är lycklig nog att ha naturlig fallenhet för ledarekallet.

Det skulle föra mig för långt, om jag här sökte skissera, hur en sådan kurs i kördirigering — jag skulle vilja säga *köruppföstran* — borde planläggas. Endast några anvisningar på ämnen, som under kursen borde behandlas, tillåter jag mig att göra:

Om bildandet av en kör.

Om provet för inträde i kören.

Övningar för åstadkommande av en homogen körklang, individuella övningar med »spända» röster.

Övningar i tonträffning.

Rytmska övningar (synkoppen).

Körtekniska övningar: Legato, martellato, staccato, crescendo, diminuendo, ritardando, accelerando, sforzato etc.

Övningar i textuttal.

Andningsövningar.

Frasering.

Taktslagning.

Olika musikstilar.

Om kördisciplin.

Om konsten att följa dirigenten.

Dirigentens förstudier av körsånger och körverk, som skola inövas.

Partiturstudium.

Körens uppställning.

En handbok i ämnet borde sättas i händerna på dirigentkandidaterna och tjäna till ledning under utbildningen. Ännu har icke, enligt min mening, på svenska språket utkommit någon handledning för kördirigenter, som helt fyller de anspråk, man bör ställa på en sådan. Ett förträffligt arbete utkom för några år sedan på tyska språket: *Der Chordirigent* av den framstående tyske körledaren *Franz Mayerhoff* i Chemnitz. I översättning och i bearbetning för svenska förhållanden skulle den boken på ett utmärkt sätt lämpa sig som lärobok vid våra kurser. Ett annat arbete, vilket ingen dirigent, som sysslar med större uppgifter, borde underlåta att studera, är den tyske körmästaren *Siegfried Ochs' Der Deutsche Gesangverein für gemischten Chor*, vars första del, *Aufbau und Leitung eines Gesangvereins*, är en riktigt guldgruva i fråga om råd och anvisningar, grundade på en 40-årig verksamhet som körinstruktör och -ledare.

Ett ord även i fråga om ämnet *liturgik*. Detta ämne skall enligt förslaget ingå i åtminstone de båda kyrkomusikerexamina vid Konservatorium. Däremot skulle ämnet, synes det, icke förekomma i den s. k. lägre examen. Tyvärr, måste man säga. Ty kunskaper i liturgik behöva *alla* organister och kantorer.

Studierna i liturgik skola vi hoppas ha till följd att åtminstone de grövsta oskicken i liturgiskt avseende så småningom försvinna. Hit räknar jag ett godtyckligt psalmval, ett godtyckligt val av melodi till en

psalm (t. ex. julmelodier under passionstiden eller passionsmelodier under jultiden). Det finns, som prof. Smend yttrade i sitt föredrag om Schütz, ej enbart de-tempore *texter*, utan även de-tempore *melodier*), ett i fråga om såväl text som musik dåligt val av hymn eller hymner vid högmässan och smaklöshet betr. val av postludium (det händer t. ex. ännu i dag att »Karl XV:s» sorgmarsch eller Chopins sorgmarsch användes som postludium vid Långfredagens högmässa). Till oskicken räknar jag vidare, att prästen läser kungörelser, innan gudstjänsten avslutats med organistens — väl valda — postludium och att vad som helst synes kunna anordnas på söndagens eftermiddag under namn av gudstjänst. För någon tid sedan fick jag i mina händer en gudstjänstordning, där redan titelbladet gav prov på en otrolig smaklöshet. Där stod »Program vid sång- och musikvespern i — — kyrka». Och vad kan inte förekomma på en s. k. musikgudstjänst! Om vi bara kunde få våra vördade präster och ärade kolleger att mera tänka på och beakta, vad som vi bruka kalla *de-tempore-*

principen. Eller ordet: Allt på sin rätta plats.

Vad som i berörda avseenden är rätt och tillbörligt, hoppas jag kommer att påpekas i den *handbok i liturgik*, som är under utgivning. I denna handbok borde också ett kapitel ägnas åt tempeltjänarens andliga fostran. Vi behöva erinras om, att vi alla, präster såväl som kyrkomusiker, äro eller borde vara tjänare i vår kyrkas Herres tjänst, prästen icke herre över kantornorganisten, som tyvärr ofta är fallet, eller prästen och kyrkomusikern icke herrar i egna ögon under en utåt sett oförvitligt pliktuppfylld ämbetsgärning. Vi behöva påminnas om, att konsten vi utöva under gudstjänsten, ej är till för sin egen skuld, utan att den är ett medel vi fått, oss och församlingen till hjälp att komma Gud närmare. Därmed följer också, att den konst, vi helga till medel i gudstjänstfirandet, aldrig kan bli hög nog, aldrig värdig nog. Att rätt fatta *kallets höga ändamål* måste bli det, till vilket kyrkotjänarens utbildning först och främst bör syfta.

David Åhlén.

Diskussionen:

Herr Svante Sjöberg yttrade ungefär följande:

Dir. Åhlén har i sitt anförande berättat kyrkomusikernas dåliga löner och deras ställning i övrigt. Jag ber att få till belysning föredraga en annons, som varit införd i Posttidningen tisdagen d. 30 aug. detta år och som är av följande lydelse:

Förenade folkskollärare- och klockartjänsterna i Hörsne med Bara församling, Gotlands län, sökas hos kyrko- och skolrådet, adress Gotlands Hesselby, inom 42 dagar efter införandet härav i Post- och Inrikes Tidningar. Skolform B:2. Lärarlön enligt lag. Till klockartjänsten hör skyldighet 1) att vid gudstjänster och kyrkliga förrättningar spela kyrkans orgel och leda sången, 2) att själv eller på egen bekostnad verkställa sedvanliga ringningar, skurning och rengöring, sopning och

damning av kyrkan med henne tillhörande delar, 3) att värda och sköta kyrkogård och kyrkovall enl. § 37 i stadgan för kyrkobetjante i Visby stift samt i övrigt ställa sig samma stadga till efter rättelse. Klockartjänsten avlönas med 350 kr. pr år. Hörsne, Gotlands Hesselby, den 26 aug. 1927.

Kyrko- och skolrådets ordförande.

Tydligt är, att handhavandet av musiken vid gudstjänsten räknas som en bisyssla till vaktmästarens renhållningsgöromål. — Såsom exempel på smaklöshet vid gudstjänstspel berättade herr Åhlén, att det hänt, att organisten på Långfredagen efter gudstjänsten spelat Nordquists sorgmarsch. Mången här närvarande tror säkerligen, att den episoden hör landsorten till. Den har emellertid ägt rum just i Stockholm. Såsom exempel på vad

som i övrigt kan i vårt land hända, vill gott nämna, att det förekommit, att prästen från altaret sjungit en solosång.

— Beträffande inrättande av två olika kyrkomusikerexamina, så är härom endast gott att säga, och Musikaliska akademien har tagit ett steg i rätt riktning, för vilket vi böra vara densamma tacksamma. Vi måste få slut på de omöjliga s. k. examina, som på sina ställen avläggas. Det har hänt, att rena nybörjare tagit examen. Skola examensställena inskränkas till ett fåtal, så få examinatorens säkerligen fullt upp att göra, och följderna blir nog, att deras huvudsakliga musikaliska gärning inriktas på utbildande av kyrkomusiker; de hinna knappast att sköta någon egen kyrkomusikertjänst. Desto mera av vikt är det, att genom statsanslag deras examinatorverksamhet säkerställs.

Kyrkoherde *K. Gustaf Hauffman*, Lyngby, yttrade i ett längre dels humoristiskt, dels djupt allvarligt inlägg bl. a. ungefär följande:

Det är egentligen två ting, som jag koncentrerat mig kring, sedan jag blev ordförande i Kyrkosångens Vänner Centralkommitté. Det ena är att få till stånd en gedigen tidskrift för kyrkosångsrörelsen; en sådan föreligger ju redan sedan två år i »Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv» under redaktion av framstående förmågor och till ett otroligt billigt pris, men lika otroligt förbisedd, vilket jag på förmiddagen hade tillfälle att belysa. Det andra är att få till stånd en handbok i liturgik, gemensam för präster och kyrkomusiker. Vid besök i Musikaliska akademien har jag fått veta, att man där haft liknande tankar uppe sedan länge men tänkt sig en handbok blott för kyrkomusikerna. Jag anser det dock vara en vinst, om den liturgiska handboken lägges så, att prästerna och kyrkomusikerna redan från examenstiden ha en gemensam kyrkomusikalisk plattform att mötas på i sin framtida gärning. Den bör alltså vara läro- och läsebok både i kantors- och prästutbildningen, där undervisningen i detta viktiga ämne hittills försumrats. Jag lyckades också vinna förståelse för min tanke såväl hos akademins präses president Marks von Würtemberg som hos professorerna Beckman och Morales. Uppdraget hade redan lämnats åt den på området från både prästerligt och kyrkomusikaliskt håll sakkunnige kyrkoherde A. O. T. Hellerström i London. Jag hade tänkt mig en lärobok på omkring 160 å 200 sidor, obligatorisk för alla präster och organister, eventuellt med

olika stilsorter angivande vad som skulle inläras och vad som ytterligare kunde få läsas. I akademien tänkte man sig denna handbok obligatorisk blott för dem som studerade till den högre organistexamen. För min del anser jag den eller åtminstone vissa delar därav ovillkorligen skola ingå även i den lägre organistexamen, eftersom denna eljes, liksom förr, icke komme att meddela ens det absolut nödvändigaste i liturgisk kunskap, medan de som ämna avlägga högre examen troligen själva komma att tillägna sig det liturgiska vetandet utan examenstväng.

Jag har nu fått en hälsning från akademien, att kyrkoherde Hellerström företett sitt manuskript, som dock ännu icke är avslutat. Man befarar dock, att det hela skall svälla ut till 400 sidor; i sådant fall får innehållet lämpligen fördelas på två band, vilket naturligtvis lätt låter sig göra. Jag håller emellertid fortfarande på att ett visst mått, om än minimalt, av liturgisk kunskap skall inhämtas av alla utan undantag, åt vilka kantors- och organisttjänster i vår svenska kyrka anförtros.

Saken är alltså på god väg. Manuskriptet blir troligen färdigt i år. När denna handbok så kommit till användning och frukterna därav börja visa sig i gudstjänsterna landet runt, är mycket vunnit. Men det är ändå aldrig nog med ett samvetande; viktigare är samförstånd. Jag har, vad Skåne och Blekinge beträffar — det kan Lunds stifts organist- och kantorsförening betyga — arbetat därpå sedan omkring 1900. Det är icke prästen, icke heller organisten eller kantorn, som s. a. s. skapar gudstjänsten, utan det är Guds Ande, som gör detta genom dem såsom sina organ, sina gemensamma, sina var för sig lika nödvändiga organ. Därför, även sedan en gemensam liturgisk handbok kommit till stånd, behövs vad som hittills mångenstädes i vårt land saknats mellan präst- och organistkårerna: inbördes förståelse för kallet, känslan av gemensamt ansvar i gärningen, korteligen samförstånd. Det finns i Lunds domkyrka trädlig förbindelse mellan sakristian och organistens rum på läktaren; sådan finns väl för övrigt även annorstädes och har sin uppgift att fylla. Men tusen gånger viktigare är att det mellan å ena sidan altarets och predikstolens män och å andra sidan orgelpallens eller i övrigt läktarens män och kvinnor redan finnes eller mycket, mycket snart åvägbringas en *samförståndets och samhörighetens och samverkans* trådlosa personliga förbindelse. Den skall utlösa oanade resurser i värme och liv inom kyrka och församling, även

där de instrumentala och vokala och materiella resurserna tyvärr äro allt för små. Jag anser detta så viktigt, att jag rent av vill ha format det till mitt kyrkomusika-

liska testamente, när jag nästa år — på grund av tvingande omständigheter — frånträder posten som ordförande i föreningen »Kyrkosångens Vänner» centralkommitté.

Kyrkomusikaliska begreppsbestämningar.

Det på senare år ökade intresset för kyrkomusik i vårt land gör det till en tvingande plikt för varje vän av dylik musik att söka klargöra för sig denna konstgrens egenart och egentliga betydelse. Då man i dagligt tal använder ordet »kyrkomusik», visar en närmare granskning av sammanhanget ofta nog, att detta begrepp fått en betydelse, som ibland närmar sig till, ibland fjärrnar sig rätt betänkligt från ordets egentliga innebörd.

Men vad är då denna? Härvidlag härskar stor oklarhet, och detta ej blott i de protestantiska utan även i de katolska länderna, framför allt i de romanska, varest fordom, stundom ännu, de underligaste ting fått passera inom liturgins stränga ram. Jag erinrar blott om de s. k. epistolae farsitae, interpolerade episteltexter, och om åsnefesten med sitt eget rimofficium, en folklig andaktsförvillelse, som knappast skulle kunna uppstå annat än på romansk botten.

Man kunde ju säga: »kyrkomusik är sådan musik, som uppföres i kyrkorna», eventuellt med tillägg: »vid gudstjänsten»; det nyss sagda visar oss emellertid, att man ej behöver spilla sin tid på denna dåliga ordcirkel. Då är det bättre att säga: »kyrkomusik är sådan, som komponerats för kyrkan». Denna definition innesluter i sig andakten, det stämningmoment, som är av väsentlig betydelse för kyrkomusiken; och om man interpreterar i sådant sinne, kan defi-

nitionen sägas vara tillfredsställande.

Eftersom kyrkomusiken noga ansluter sig till den gudstjänstliga liturgien, så bör den bestämt skiljas från *andlig musik*. Den sistnämnda är så till vida en motsats emot kyrkomusiken, som visserligen *all* kyrkomusik är andlig men *icke* all andlig musik är kyrklig. I själva verket visar oss den liturgisk-musikaliska historien, att *varje epok av förfall inom den liturgiska musiken kännetecknas av dennas uppblandning, starkare eller svagare, med andlig tonkonst*.

Den andliga musiken kan tvi-velsutän betraktas som en *mycket friare konst* än den kyrkliga. Den kan uppföras snart sagt *var som helst*, också offentligen på konserter, varvid den dels kan ingå som en integrerande del i ett program, dels utfylla detta fullständigt (concert spirituel). Vad beträffar andlig musiks förhållande till kyrklig inom den katolska kyrkan, är den fri också med hänsyn till *språket* (inom sången), i det — som bekant — den strängt liturgiska katolska tonkonsten *uteslutande* använder latinsk text. Härvidlag ges *intet som helst* undantag. Endast vid de utomliturgiska gudstjänsterna, vilka äga rum helt eller delvis i närvaro av menigheten, lämnas utrymme också för andlig musik och folkspråk, ehuru även i dylika fall regler finnas utfärdade av de kyrkliga myndigheterna. — Andlig musik är också i motsats mot kyrklig *fri* till